

Anne Cornet & Florence Gillet

Congo Belgique: Entre Propagande et Réalité, 1955-1965

Brussel (Tournesol Conseil SA/ La Renaissance du Livre/SOMA) 2010, 159 pp.; ill. € 35
ISBN 978-2-507-00330-2

De Democratische Republiek Congo vierde in 2010 haar vijftigjarig bestaan als onafhankelijke staat. Anne Cornet en Florence Gillet, werkzaam bij het Belgische Studie-en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij besteden in hun boek *Congo Belgique: Entre Propagande et Réalité, 1955-1965* op originele wijze aandacht aan dit jubileum met een analyse van een selectie van foto's die gemaakt werden tijdens Congo's laatste vijf jaren als Belgische kolonie en eerste vijf jaren als soevereine staat. Hun bedoeling was niet zozeer om de geschiedenis van Congo te herschrijven, maar om zichtbaar te maken wat de Belgische bevolking op foto's te zien kreeg van het leven in Congo en welk getuigenis over de koloniale mentaliteit daarmee afgelegd werd. Cornet en Gillet maakten een selectie uit diverse fotografische collecties, variërend van overheidspropaganda afkomstig van l'Office de l'Information et des Relations Publiques Inforcongo, tot persbureaus, bedrijven, katholieke missies en particulieren. Hun keuze voor de tien jaar tussen 1955 en 1965 is doordacht. In 1955 heerste er nog relatieve stabiliteit in de kolonie, maar dit evenwicht begon een paar jaar later te wankelen, totdat in 1960 de onafhankelijkheid bereikt werd. Daarna volgde een periode van toenemende instabiliteit en politieke crises, die in 1965 een hoogtepunt bereikte toen Mobutu aan de macht kwam. De

auteurs hebben zich er in de analyse van hun materiaal rekenschap van gegeven hoe de opdrachtgever, de maker, het beoogde publiek, en de gehanteerde techniek van invloed zijn geweest. Door de keuze voor deze contextuele benadering werden Cornet en Gillet min of meer gedwongen zich te beperken tot die foto-collecties waarvan de context te achterhalen viel in de Belgische archieven.

De foto's vanaf het midden van de jaren vijftig laten een koloniale samenleving in beweging zien die in 1960 uitmondde in een onafhankelijke staat. De propagandafoto's van het koloniale moederland tonen – niet verrassend – vooral de positieve effecten van het koloniale bestuur, de modernisering die het Congo bracht, en vooral ook: hoe dit bestuur de Congolezen, in het bijzonder de gegoede middenklasse, als gelijken beschouwde. Raciale spanningen waren er wel, maar die werden niet op foto's vastgelegd. Tegelijkertijd lieten de voorlichtingsdiensten de tevredenheid van de Congolezen zien en hun afhankelijkheid aan het koningshuis. Foto's afkomstig van particulieren en uit missiearchieven zijn vaak nog wat explicieter in deze boodschap van koloniale ontwikkeling brengen in een primitieve samenleving. In een hoofdstuk over het reizen tussen het moederland en de kolonie wordt een en ander fraai geïllustreerd. Er is een foto die de hal van het Sabena vliegveld in Leopoldville laat zien: alleen een zwart jongetje met een koffer wijst erop dat het hier niet een vliegveld in België betreft. Ook een reeks foto's over het bezoek van een groep Congolezen aan België is veelzeggend. De Congolezen poseren onder aan de vliegtuigtrap met twee blanke begeleiders prominent op de voorgrond. In Brussel doen ze inkopen bij een van de grote delicatessenwinkels, zoeken in een andere winkel een nieuwe hoed uit en leggen een krans bij het standbeeld van koning Leopold II. De bezoekers kijken voortdurend blij, dragen opschrijfboekjes en kranten met zich mee en zijn gekleed in westerse pakken en regenjassen die slecht passen.

De relatieve vreedzaamheid van het bestaan in de Belgische kolonie werd in 1959 verstoord

door een economische crisis in combinatie met eisen van onafhankelijkheid die regelmatig kracht werden bijgezet met gewelddadige acties. Foto's van brandende auto's en geplunderde overheidsgebouwen vormen de bewijzen van een verstoorde koloniale orde. Een jaar later komen Congolese leiders en Belgische staatslieden in Brussel bijeen voor een rondetafelconferentie ter voorbereiding van de onafhankelijkheid. Op de officiële foto van de gebeurtenis staan blank en zwart door elkaar heen om zo de gelijkwaardigheid van de partijen te benadrukken. De onafhankelijkheid op 30 juni 1960 werd als een reeks rituelen vastgelegd: de plechtigheid, optochten en parades, festiviteiten in Congo waar zwarte Congolezen met Belgische vrouwen dansen, terwijl in het stadion van Elisabethville autochtone vrouwen en mannen getooid in traditionele uitdossing tribale dansen uitvoeren. De vreugde was van korte duur. De ogenschijnlijk vreedzame samenleving bleek een smeltkroes van verschillende stammen en botsende culturen te zijn.

Niet voor niets is het hoofdstuk over 1960-1965 getiteld: 'Geweld, politieke crisis en desillusie'. De foto's in dit hoofdstuk laten gewelddadige botsingen zien tussen oude en nieuwe machthebbers, burgerslachtoffers en vluchtelingen, onder wie Belgische gezinnen die op vliegveld Zaventem begroet worden door koningin Elisabeth. Ook een foto van de neergehaalde buste van koning Leopold, omringd door lachende Congolezen ontbreekt niet. Dramatisch is de foto van Lumumba, de eerste premier van Congo die een half jaar na de onafhankelijkheid afgezet werd. Hij zit in de laadbak van een vrachtwagen op een paar zakken met zijn handen op de rug gebonden en omgeven door soldaten met geweren. Zes weken later werd hij geëxecuteerd.

De onafhankelijkheid vormde ook een breuk in de fotografische representatie van Congo, constateren de auteurs. Vóór 1960 heerste het beeld van een vreedzame kolonie die ontwikkeld werd door een kolonisator met goede bedoelingen die vooral het welzijn van de bevolking voor ogen stond. Congo leek een tevreden koloniale samenleving met als karak-

teristieken een welwillend Belgisch paternalisme en een enthousiast streven naar een moderne samenleving door een Belgisch-Congolese elite. Veranderingen en markante gebeurtenissen in de laatste jaren van het decennium, zoals sociale onlusten en inter-ethnisch geweld, werden niet alleen door de voorlichtingsdiensten, maar ook door de amateurfotografen vrijwel geheel genegeerd. De schok is dan ook des te groter wanneer na de machtsoverdracht Congo te zien is op foto's van de onafhankelijke (Belgische en internationale) persbureaus. Daarop werden vooral onlusten, geweld, chaos en menselijk lijden op vaak dramatische wijze vastgelegd. Terecht wijzen de auteurs erop dat het voor persbureaus belangrijk was dat de foto's verkoopbaar waren, en sensationele beelden vinden over het algemeen meer aftrek. De auteurs signaleren nóg een radicale verandering in de fotografische verslaggeving van Congo. Na de onafhankelijkheid beperkte men zich qua onderwerpskeuze vrijwel geheel tot de politiek en tot gebieden die door onlusten geteisterd werden, terwijl daarvóór de onderwerpen een grote diversiteit kenden en allerlei aspecten van het dagelijks leven in heel Congo besloegen. Zo droegen de foto's bij aan de mentale schok die de transformatie van een *Pax Belgica* in een totale chaos teweegbracht.

Mede door de contextuele benadering en thematische ordening van het boek is dit een mooie studie die vooral het beeld blootlegt dat overheid, ondernemingen en kerk van hun activiteiten in de kolonie Congo geconstrueerd hadden. Tegelijkertijd toont dit onderzoek ook de beperkingen van deze benadering – de keuze voor foto's uit overheids- en missiecollecties maakt een groot deel van de uitkomsten voorspelbaar.

Tity de Vries